
A person wearing a black jacket with white stripes on the sleeves, a yellow beanie, and green socks is sitting on a concrete ledge. They are looking down at a smartphone in their hands. The background is a dark grey wall decorated with several colorful, rectangular strips of paper or tape in various colors (red, blue, yellow, green, orange, purple, cyan, pink, white) arranged in a circular pattern around the person. The floor is made of reddish-brown bricks.

SATEENKAARI- NUORTEN HYVINVOINTI SEURAKUNNISSA

Sateenkaarinuorten hyvinvointi seurakunnissa

Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja III
Kirkko ja toiminta

Suosituksset, ohjeet ja oppaat

Asianumero: DKIR/517/06.02/2021

Työryhmä

- Kirkkohallituksen Kasvatus- ja perheasiat -yksikön johtaja Jarmo Kokkonen ja asiantuntija Vilppu Huomo
- Sateenkaariyhdistys Malkuksen Taakasta voimavaraksi -hankkeen koordinaattorit Peik Ingman ja Lumi Sammallahti
- Psykiatrian erikoislääkäri Teemu Kärnä
- Psykiatrian erikoislääkäri, psykoterapeutti ja teologian tohtori Peppi Sievers
- Espoon tuomiokirkkoseurakunnan diakoni, sateenkaariyhteys henkilö ja seksuaalineuvoja Ani Iivanainen
- Psykologian tohtori Katarina Alanko
- Psykologian tohtori ja auktorisoitu seksuaalineuvoja (SSS) Annika Gunst

© Kirkkohallitus, Helsinki 2021

Julkaisusarjan ulkoasu
Unigrafia / Hanna Sario

Valokuvat
Ani Iivanainen

Julkaisun ulkoasu ja taitto
gstj / Teemu Junkkaala

ISBN 978-951-789-710-5 (PDF, saavutettava)

ISSN 2341-9407 (verkkojulkaisu)

Sisällysluettelo

4 Johdanto

OSA I

YLEISKATSAUS

- 6 Nuorten hyvinvointi uskonnon ja lääketieteen yhteisenä tavoitteena
- 6 Sateenkaarinuorten kohtaamat monenlaiset mielenterveyteen ja hyvinvointiin liittyvät haasteet
Yhdysvaltalaisista tilastotietoa
Suomalaisista tilastotietoa
- 8 Miksi sateenkaarinuorilla ja -aikuisilla on suurempi mielenterveysongelmien riski?

OSA II

USKONYHTEISÖJEN AUTTAMISMAHDOLLISUUDET

- 14 Uskonyhteisöjen opinkäsityksiin liittyvien jännitteiden tiedostaminen
- 15 Sateenkaarinuorten ja monimuotoisten perheiden huomiointi Suomen evankelis-luterilaisessa kirkossa
- 17 Neuvoja perheille: vältettäviä ja hyödyllisiä suhtautumistapoja
Sateenkaarilapsesi hyvinvointia tukevia suhtautumistapoja ja tekoja
Sateenkaarilasta ja -nuorta vahingoittavia suhtautumistapoja

OSA III

YHTEISEN ASIAN ÄÄRELLÄ

- 21 Vuoropuhelu
- 22 Sateenkaarinuorten (ja -lasten sekä -aikuisten) hyvinvointia edistäviä neuvoja ja tukitahoja
- 26 Viitteet
- 27 Lukuvinkkejä
- 27 Kirjallisuusluettelo

Johdanto

Tämä julkaisu perustuu amerikkalaisen psykiatriyhdistyksen julkaisuun *Group for the Advancement of Psychiatry: Faith Communities and the Well-Being of LGBT Youth*¹ vuodelta 2020.

Suomen- ja ruotsinkielisen version, jossa on mukana myös suomalaista tutkimustietoa ja tietoa apua tarjoavista järjestöistä ja tahoista, on tehnyt Kirkkohallituksen ja Sateenkaariyhdistys Malkuksen kokoama työryhmä.

Julkaisu sisältää uusinta tietoa ja sen on tarkoitus edistää ymmärrystä sateenkaarinuorten hyvinvoinnista seurakunnissa. Haluamme kiittää The Group for the Advancement of Psychiatry järjestöä ja erityisesti Michael A. Norkoa ja Christopher A. McIntoshia alkuperäisestä julkaisusta ja luvasta täydentää julkaisua paikallisella tiedolla.

Toivomme, että tämä julkaisu palvelee paitsi luterilaisia seurakuntia, myös muita uskonyhteisöjä ja niiden piirissä toimivia aikuisia ja kasvattajia. Tätä kirjoittaessa olemme ajatelleet myös seurakuntien luottamushenkilöitä, sekä nuorten vanhempia ja isovanhempia. Lasten ja nuorten tasapainoinen kasvu on yhteinen tehtävämme ja mahdollisuutemme. Lapsemme ja nuoremme ovat meille kaikille suurta lahjaa.

Osa I Yleiskatsaus

TÄSSÄ OSASSA PAINOTAMME LÄÄKETIETEEN
JA USKONNON YHTEISIÄ ARVOJA. ESITTELEMME
AMERIKKALAISTA JA SUOMALAISTA TUTKIMUS-
TIETOA SATEENKAARINUORTEN HYVINVOINNISTA
JA AVAAMME VÄHEMMISTÖSTRESSIN MERKITYSTÄ
TUTKIMUSTULOSTEN TULKITSEMISELLE.

Nuorten hyvinvointi uskonnon ja lääketieteen yhteisenä tavoitteena

Sekä uskonnolla että lääketieteellä on suuri merkitys sille, kuinka pidämme yhteiskunnassa huolta toisistamme ja itsestämme. Molemmat tukevat ihmistä sairauden puhjetessa, pyrkivät lievittämään kärsimystä ja epätoivoa ja kulkevat rinnalla elämän loppuun saakka. Ne tarjoavat toivoa, merkitystä ja tarkoitusta. Sekä uskonto että lääketiede pyrkivät ihmisen fyysisen, sosiaalisen, emotionaalisen ja henkisen hyvinvoinnin parantamiseen.²

Uskonnon ja lääketieteen tavat auttaa ja tukea ihmistä vaikeissa elämäntilanteissa ovat kehittyneet vuosisatojen saatossa.³ Vaikka ne nyky maailmassa saattavat vaikuttaa toisistaan erillisiltä, on niillä myös paljon yhteistä. Lääketieteen rooli ihmisen henkisessä hyvinvoinnissa ja hengellisissä kysymyksissä, samoin kuin uskonnon ja hengellisyuden terveyttä edistävät vaikutukset ovat kiinnostaneet ihmisiä enenevästi viime vuosikymmeninä. Sekä uskonyhteisöillä että lääketieteellä on merkittävä rooli myös lähimmäisenrakkauden, oikeudenmukaisuuden, maapallosta ja kaikesta olollisesta huolehtimisen ja ihmiselämän arvokkuuden edistämisessä.

Sekä lääketiede että uskonto pyrkivät kulkemaan rinnalla ja huolehtimaan ihmisestä koko elämän ajan, syntymästä kuolemaan. Meillä on siis koko elämämme ajan mahdollisuus pitää huolta hyvinvoinnistamme ja saada tukea sekä uskonnon että lääketieteen piiristä.

Maailmamme ja koko ihmiskunnan tulevaisuus on riippuvainen siitä, kuinka huolehdimme nuoristamme, heidän hyvinvoinnistaan, jaksamisestaan ja kasvamisestaan, ja autamme heitä löytämään ja vakiinnuttamaan oman paikkansa yhteiskunnassa.

Seuraavassa käsittelemme haasteita, joiden aiemmin ajateltiin koskevan vain hyvin pientä osaa nuorista, mutta jotka nykytiedon valossa ovat läsnä huomattavasti aiemmin luultua yleisemmin nuorten ja heidän perheidensä elämässä.

Sateenkaarinuorten* kohtaamat monenlaiset mielenterveyteen ja hyvinvointiin liittyvät haasteet

YHDYSVALTALAISTA TILASTOTIETOA

Yhdysvaltain tautikeskuksen (Centers for Disease Control and Prevention) tekemässä yläaste- ja lukioikäisten kansallisissa tutkimuksissa havaittiin, että seksuaalivähemmistöihin kuuluvat nuoret

- joutuvat kiusatuiksi ja tuntevat jatkuvaa surua tai toivottomuutta yli kaksi kertaa todennäköisemmin kuin enemmistöön kuuluvat nuoret
- harkitsevat tai suunnittelevat itsemurhaa yli kolme kertaa todennäköisemmin kuin enemmistöön kuuluvat nuoret ja
- yrittävät itsemurhaa yli neljä kertaa todennäköisemmin kuin enemmistöön kuuluvat nuoret.⁴

* nuoret, jotka ovat esim. lesboja, homoja, biseksuaaleja, intersukupuolisia, transsukupuolisia tai muunsukupuolisia

Vuosina 2003–2017 itsemurhan seurauksena kuolleista 10–19-vuotiaista nuorista sateenkaarinuoret olivat joutuneet kiusatuiksi viisi kertaa todennäköisemmin kuin muut ikätoverinsa (20,7 % vrt. 4,4 %). Itsemurhan seurauksena kuolleista 10–13-vuotiaista sateenkaarinuorista 67,7 % oli joutunut kiusatuiksi.⁵

Yhdysvalloissa seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten määrä itsemurhaa yrittäneiden nuorten joukossa on lisääntynyt viime vuosina lähes 40 prosenttiin.⁶

Transsukupuolisia nuoria koskevat yhdysvaltalaiset tiedot osoittavat, että heillä on itsemurha-ajatuksia 2–4 kertaa ja itsemurhayrityksiä 3–6 kertaa enemmän kuin cissukupuolisilla ikätovereillaan ja 2–3 kertaa suurempi riski joutua fyysisen tai seksuaalisen väkivallan kohteeksi kuin ikätovereillaan.⁷

CISSUKUPOULINEN TAI CISIHMINEN ON HENKILÖ, JOKA IDENTIFIOITUU JA ON TYYTYVÄINEN SYNTYMÄSSÄ MÄÄRITELTYYN SUKUPUOLEENSA JA YLEENSÄ MYÖS ILMAISEE SUKUPUOLTAAN SEN MUKAISESTI. SUKUPUOLI-IDENTITEETTI JA SUKUPUOLEN ILMAISU EIVÄT TARKOITA SAMAA ASIAA, JA MYÖS CISIHMISET VOIVAT ILMAISTA SUKUPUOLTAAN MONINAISIN TAVOIN. CIS-ETULIITE ON LATINAA JA TARKOITTAÄ TÄLLÄ TAI SAMALLA PUOLELLA OLEVAA. SE ON VASTAKOHTA SANALLE TRANS, ELI TUOLLA TAI TOISELLA PUOLELLA OLEVALLE TAI PUOLEN YLITTÄVÄLLE.⁸

SUOMALAISTA TILASTOTIETOA

Suomessa on vasta viime vuosina tehty tutkimusta sateenkaarinuorten hyvinvoinnista. Nuorisotutkimusseura on tutkinut sateenkaarinuorten hyvinvointia kyselyjen ja haastattelujen kautta vuodesta 2012 eteenpäin ja vuonna 2017 valtakunnallisessa Kouluterveyskyselyssä kysyttiin ensimmäistä kertaa toisen asteen opiskelijoilta seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen kokemisesta. Tämän myötä meillä on nyt myös käytössä väestötason tietoa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvista nuorista.

Nuorisotutkimusseuran vuonna 2013 tekemän Hyvinvoiva sateenkaarinuori -tutkimuksen mukaan 72 prosenttia seksuaalivähemmistöihin kuuluvista nuorista ja 82 prosenttia transnuorista oli kokenut koulukiusaamista. Transnuorten vastauksista ilmeni, etteivät he olleet saaneet kiusaamiseen apua, vaikka olivat sitä pyytäneet. Vastanneiden nuorten keskuudessa erityisesti pojat raportoivat väkivallan kokemuksia (myös heterot) ja pojista 40 prosenttia ilmoittivat, että väkivallalla oli yhteys heidän seksuaaliseen suuntautumiseen ja/tai sukupuolen ilmaisuun.⁹ Aineistossa ehkä kaikkein satuttavimmiksi kuvattiin tilanteet, joissa läheiset ystävät olivat kääntyneet nuorta vastaan tämän seksuaalisen suuntautumisen tai sukupuoli-identiteetin takia.¹⁰

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen syyskuussa 2017 julkistaman Kouluterveyskyselyn perustuvan raportin mukaan ahdistuneisuusoireilu oli seksuaalivähemmis-

töihin kuuluvilla nuorilla moninkertaisesti yleisempää ja he olivat useammin ilman läheisiä ystäviä kuin heteronuoret. Esimerkiksi ammatillisessa oppilaitoksessa opiskelevista seksuaalivähemmistöihin kuuluvista pojista 23 prosenttia ja lukiossa opiskelevista 18 prosenttia ilmoitti, ettei hänellä ole ystävää, jonka kanssa keskustella luottamuksellisesti omista asioista. Heteropojilla vastaavat osuudet olivat 7–9 prosenttia.

Erityisesti pojilla oli heteronuoria yleisemmin kokemuksia kiusaamisesta, uhkailusta ja henkisestä ja fyysisestä väkivallasta niin koulussa kuin kotona. Seksuaalivähemmistöihin kuuluvat lukio/ammattiopisto-ikäiset nuoret kokivat voivansa olla oma itsensä ja saavansa apua ja tukea oppilaitoksellaan, mutta huolestuttavan moni ilmoitti kokeneensa keskusteluvaikeuksia vanhempiensa kanssa.¹¹

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyn mukaan mielialaan liittyvät huolet ovat sateenkaarinuorilla lähes kaksi kertaa muita nuoria yleisempiä. Kaksi kolmesta sateenkaarinuoresta oli ollut huolissaan mielialastaan kyselyä edeltävän vuoden aikana ja ahdistuneisuus ja masennusoireilu olivat sateenkaarinuorilla lähes kolme kertaa muita nuoria yleisempiä. Eroja sateenkaarinuorten ja muiden nuorten välillä havaittiin lähes kaikilla tarkastelluilla osa-alueilla. Sateenkaarinuoret kokivat muita nuoria useammin tyytymättömyyttä elämäänsä ja olivat muita useammin yksinäisiä. Osallisuuden kokemukset olivat sekä sukupuoli- että seksuaalivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla vähäisempiä kuin muilla nuorilla.¹²

Sateenkaarinuoret kokivat useita koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia. He kokivat muita nuoria huomattavasti harvemmin olevansa osa koulu- tai muuta yhteisöä, ja esimerkiksi yksinäisyyden kokemukset välitunneilla olivat sateenkaarinuorilla moninkertaisesti yleisempiä verrattuna muihin. Yli puolella sateenkaarinuorista oli vaikeuksia oppimistaidoissa ja poissaolot sekä koulu-uupumus olivat muita nuoria yleisempiä. Lisäksi sateenkaarinuoret kokivat kouluympäristön puutteelliseksi ja turvattomaksi useammin kuin muut nuoret (esim. wc-, pukeutumis- ja peseytymistilat).¹³

Tulosten perusteella väkivallan kokemukset olivat sateenkaarinuorilla merkittävän yleisiä. Yli kaksi viidestä sateenkaarinuorista oli kokenut henkistä väkivaltaa vanhempien tai muiden huoltajien taholta. Kokemukset vanhempien tai huoltajien tekemästä fyysisestä väkivallasta olivat kaksi kertaa yleisempiä kuin muilla nuorilla. Lisäksi sateenkaarinuorista erityisesti sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kertoivat kokeneensa koulukiusaamista ja fyysistä uhkaa muita nuoria useammin. Tuloksista käy myös ilmi, että sateenkaarinuoret jäivät muita nuoria useammin ilman tarvitsemaansa apua ja tukea.¹⁴

Miksi sateenkaarinuorilla ja -aikuisilla on suurempi mielenterveysongelmien riski?

Menneisyydessä heterouudesta eroavat seksuaaliset suuntautumis- ja cissukupuolisuudesta eroavat sukupuoli-identiteetit hahmotettiin mielenterveyden häiriöinä. Tieteellisen tiedon lisääntymisen myötä käsitys on muuttunut, ja homoseksuaalisuus on poistettu mielenterveyden diagnooseista jo lähemmäs 50 vuotta sitten. American Psychiatric Association poisti homoseksuaalisuuden mielenterveyshäiriöiden

luettelosta vuonna 1973¹⁵ ja Suomessa se poistettiin 1981. Myös transsukupuolisuus tulee siirtymään pois mielenterveyden ja käyttäytymishäiriöiden luokasta seuraavan diagnoosijärjestelmän päivityksen (ICD 11) yhteydessä.

Tutkimustiedon mukaan kenties tärkein sateenkaarinuorten hyvinvoinnin haasteita selittävistä tekijöistä on vähemmistöstressi.¹⁶ Vähemmistöstressillä tarkoitetaan sitä pitkäaikaista ylimääräistä henkistä kuormitusta, jota vähemmistöryhmään kuuluva henkilö saattaa kokea enemmistön ehdoilla toimivassa yhteiskunnassa elässään. Vähemmistöstressiä voivat aiheuttaa fyysisen väkivallan ja epätasa-arvoisen lainsäädännön mahdollistaman syrjinnän lisäksi myös ympäröivän kulttuurin vääristymät tai kielteiset asenteet, vaikka ne eivät näyttäisi suoraan vahingoittavan henkilöä.¹⁷

Toisin sanoen vähemmistöstressi koostuu sellaisista stressitekijöistä ja tilanteista, jotka itsestään selvästi aiheuttavat stressiä, esim. syrjintä, väkivalta, ennakkoluulot, epätasa-arvoinen lainsäädäntö. Mutta se koostuu myös sellaisista stressitekijöistä, jotka muodostuvat, kun vähemmistöön kuuluva alkaa ennakoita ja pelätä syrjintäkokemuksia. Osa vähemmistöstressiä on myös henkilön itse itseensä kohdistama syrjintä (sisäistetty syrjintä). Vähemmistöstressi voi vaikuttaa myös ihmisiin, jotka eivät ole henkilökohtaisesti kokeneet syrjintää.¹⁸

Myös sateenkaarinuorten vanhemmat ja perheenjäsenet voivat kokea vähemmistöstressiä. He ovat saattaneet kokea syrjintää, heidän odotuksensa tulevaisuudesta voivat olla kielteisiä ja he voivat pyrkiä selviytymään keinoilla, jotka osoittautuvat haitallisiksi.¹⁹

Vähemmistöstressi voi vaikuttaa perhedynamiikkaan ja lisätä jännitteitä perheessä. Yksi vähemmistöstressin sosiaalinen seuraus voi olla luottamuksen heikentyminen toisiinsa ja vetäytyminen muiden seurasta.²⁰ Koko perhe voi vetäytyä muista tai perheenjäsenet voivat vetäytyä toisistaan.

Sateenkaarinuoria ja heidän läheisiään kuormittaa elää ja kasvaa yhteisössä, jossa homovastaisuuden ilmaiseminen on hyväksyttyä, jossa ei ole turvallista elää avoimesti sukupuoltaan korjaavana henkilönä tai samaa sukupuolta olevana parina ja jossa on syrjiviä lakeja. Tällainen rasitus koettelee koko perheen henkistä ja fyysistä terveyttä.

Mutta myös oikeuksien ja etuoikeuksien epäminen voivat aiheuttaa vähemmistöstressiä.

Esimerkiksi seuraavanlaiset tilanteet:

- Kun nuoret aikuiset eivät saa mennä naimisiin oman uskontokuntansa sisällä
- Kun nuoret eivät voi elää avoimesti uskonyhteisössään
- Kun perhe ei hyväksy nuoren samaa sukupuolta olevaa kumppania tai toivota tätä tervetulleeksi

Esimerkiksi Yhdysvalloissa tehdyssä laajassa tutkimuksessa (Youth Risk Behavior School Survey) havaittiin, että sateenkaarinuorten itsemurhayritysten määrät olivat suuremmat niissä osavaltioissa, joissa ei ollut tasa-arvoista avioliittolakeja (ennen kuin samaa sukupuolta olevien henkilöiden avioliitto sallittiin kaikissa osavaltioissa)[21]. Useimmat tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat tutkimushetkellä liian nuoria mennäkseen naimisiin, mutta pelkkä tietoisuus siitä, ettei naimisiinmeno ollut mahdollista, vaikutti heidän mielenterveyteensä negatiivisesti. Niissä osaval-

tioissa, joissa avioliittolaki muuttui tasa-arvoiseksi, nuorten itsemurhayritykset vähenivät merkittävästi (vuositasolla itsemurhayritysten vähentyminen tarkoitti noin 130 000 vähemmän yritystä).²²

Myös oman perheen torjuva asenne saa aikaan negatiivisia terveysvaikutuksia.

Amerikkalaisen Family Acceptance Project (FAP) -projektissa kerätyt tiedot osoittavat, että sateenkaari-identiteetin vuoksi perheidensä torjumiksi tulleilla nuorilla on suurempi riski kärsiä masennuksesta, itsetuhoisista ajatuksista ja käyttäytymisestä, päihderiippuvuudesta ja riskialttiista seksuaalikäyttäytymisestä.

Sateenkaarinuorten ja heidän perheidensä kattavissa haastatteluissa FAP havaitsi yli 100 erilaista käyttäytymismallia, joilla vanhemmat ja huoltajat reagoivat sateenkaarilapsiinsa.²³ Noin puolet näistä käyttäytymismalleista oli torjuvia ja puolet hyväksyviä. FAP tutki, miten nämä käyttäytymistavat liittyvät nuorten aikuisten riskeihin ja hyvinvointiin. Kuten Adverse Childhood Experiences (ACES) -tutkimuksessa, myös FAP-tutkimuksessa havaittiin, että mitä torjuvammin perhe suhtautui sateenkaarinuoriin, sitä suuremmalla todennäköisyydellä heillä oli hyvinvoinnin haasteita nuorina aikuisina. Sekä suomalainen että yhdysvaltalainen tutkimus osoittavat, että mitä hyväksyvämpää suhtautumista he kokivat, sitä parempi oli heidän hyvinvointinsa, kuten itsetuntonsa ja yleinen terveydentilansa, ja sitä vähemmän heillä ilmeni itsetuhoista käyttäytymistä, ahdistusta ja masennusta.²⁴

Perheen torjunnan aiheuttama riski on merkittävä. Amerikkalaisen tutkimuksen perusteella sateenkaarinuoret, jotka kokevat voimakasta torjuntaa perheissään, yrittävät itsemurhaa yli kahdeksan kertaa todennäköisemmin (katso Kuva 1) ja kärsivät voimakkaasta masennuksesta kuusi kertaa todennäköisemmin (katso Kuva 2) kuin nuoret, jotka kokevat vain vähän tai ei lainkaan torjuntaa perheissään. Perheen torjuvan asenteen kokeneet sateenkaarinuoret myös todennäköisemmin luopuvat uskostaan ja uskonnon harjoittamisesta,²⁵ ja ulkopuolisuuden tunne ja ahdistus voivat lisääntyä myös muilla elämän osa-alueilla.²⁶

KUVA 1: ELINIKÄISET SATEENKAARINUORTEN ITSEMURHAYRITYKSET (KERRAN TAI USEAMMIN YRITETTY) PERHEISSÄ JOISSA KÄYTETÄÄN SATEENKAARILASTA TAI -NUORTA VAHINGOITTAVIA SUHTAUTUMISTAPOJA

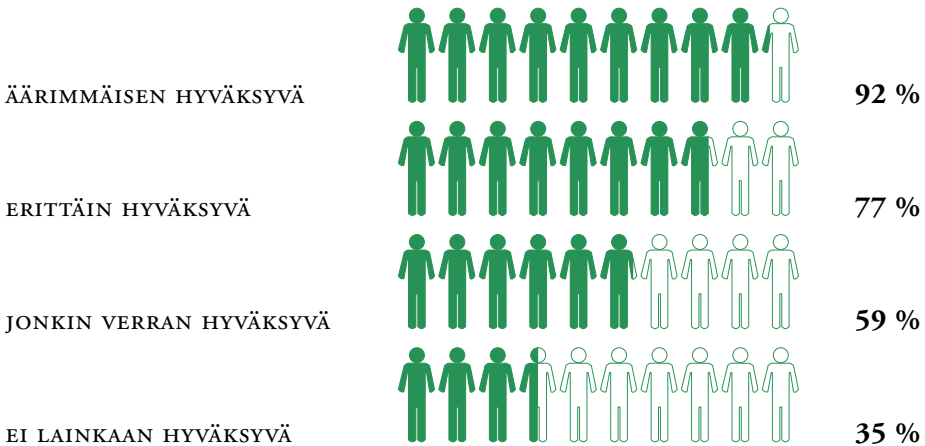

KUVA 2: SATEENKAARINUORTEN MASENNUS VOIMAKKAASTI TORJUVISSA TAI HYLJEKSIVISSÄ PERHEISSÄ

KUVA 3: OSA NUORISTA, JOTKA USKOVAT VOIVANSA TULEVAISUUDESSA OLLA ONNELLISIA SATEENKAARIAIKUISIA

PERHEEN HYVÄKSYNNÄN TASO

Kuvien 1–3 lähde: Caitlin Ryan, Supportive Families, Healthy Children - Family Acceptance Project, 2009. Uusintapainos tekijän luvalla.

Sateenkaarinuorten hyvinvoinnille aiheutuu erittäin vakavia riskejä myös silloin, kun vanhemmat, terapeutit, sielunhoitajat ja uskonnollisen yhteisön jäsenet yrittävät muuttaa nuoren seksuaalista suuntautumista tai sukupuoli-identiteettiä. Tällaiset yritykset ovat yhteydessä masennukseen, itsetuhoisiin ajatuksiin ja itsemurhayrityksiin sekä matalampaan koulutus- ja tulotasoon.

Nämä vaikutukset ovat suurimmat, kun vanhempien lisäksi uskonnollisen yhteisön jäsenet (erityisesti auktoriteetit) ja terapeutit yrittävät vaikuttaa seksuaalisen suuntautumisen muuttamiseen.²⁷ Näistä syistä terveydenhuoltoalan ammattilaiset ovat kehottaneet lopettamaan nk. ehyttämisterapian harjoittamisen, ja virallisen lausunnon aiheesta ovat antaneet American Academy of Pediatrics (vuonna 1993)²⁸, American Medical Association (vuonna 1996)²⁹, American Psychiatric Association

(vuonna 1994)³⁰, American Psychological Association (vuonna 1998 ja vuonna 2021 myös sukupuoli-identiteetin muutosyrityksiin liittyen)³¹, ja National Association of Social Workers (vuonna 1992).³²

Suomen Psykiatriyhdistys on ottanut kantaa ehytysterapioita vastaan vuonna 2021.³³

Suomessa ehyttämistoimintaa on kartoittanut Sateenkaariyhdistys Malkus ry:n Taakasta voimavaraksi -hanke (2018-2021) kahden kyselyn kautta. Vuoden 2020 kyselyyn vastasi 64 sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen muuttamista yrittänyttä. Kyselyraportin mukaan yli puolet vastasi lopettaneensa yrittämisen koska oli saanut mielenterveysongelmia tai koska jo olemassa olevat mielenterveysongelmat pahenivat. Kysymykseen ”Jos kokemuksista on ollut haittaa, mikä on auttanut käsittelemään kokemusta?” vain kaksi vastasi ”Jokin uskonnollinen yhteisö”.³⁴ Kyselyn anti ei kuitenkaan ole ensisijaisesti tilastotieteellinen. Arvokkainta ja hälyttävintä sen tuloksissa ovat lukuisat henkilökohtaiset kuvaukset vuosikausia kestäneestä kärsimyksestä ja hyväntahtoisten auttajien usein tuhoisista vaikutuksista.

Myöskään trans- ja muunsukupuolisten henkilöiden sukupuoliristiriitaa ei voi ratkaista psykoterapialla tai sielunhoitoterapialla, mutta nuorta voi tukea kehollisen ja sosiaalisen dysforian sietämisessä.

Selviytymiskeinoja dysforian käsittelemiselle voidaan vahvistaa esimerkiksi perheterapian kautta. Perheterapeutti voi yhdessä nuoren ja vanhempien kanssa keskustella esimerkiksi siitä, voivatko vanhemmat tehdä dysforiakohtauksen aikana tai sen jälkeen jotain nuoren hyväksi. Nuorta voi helpottaa jo se, että vanhemmat ymmärtävät häntä paremmin ja ottavat dysforian vakavasti.³⁶

DYSFORIA

SUKUPOULIRISTIRIITA VIITTAÄ SIIHEN, ETTÄ IHMISEN SUKUPUOLI-IDENTITEETTI, ELI VAKAA JA SELKEÄ KÄSITYS OMASTA SUKUPUOLESTA JA KUULUMISESTA JOHONKIN SUKUPUOLEEN, EI VASTAA HÄNEN SYNTYMÄSSÄ KEHON OMINAISUUKSIEN PERUSTEELLA MÄÄRITETTYÄ EIKÄ TOISTEN HÄNESSÄ NÄKEMÄÄ SUKUPUOLTA. SUKUPUOLIDYSFORIA VIITTAÄ SUKUPUOLIRISTIRIIDAN AIHEUTTAMAAN KOKONAISVALTAISEEN PAHAN OLON TUNTEESEEN, JOKA ERITELLÄÄN USEIN KEHODYSFORIAKSI JA SOSIAALISEKSI DYSFORIAKSI.

KEHODYSFORIALLA TARKOITETAAN VIERAUDEN, AHDISTUKSEN JA INHON TUNTEITA, JOTKA KOHDISTUVAT KEHON SUKUPUOLITETTUIHIN PIIRTEISIIN. SOSIAALINEN DYSFORIA KUVAA SOSIAALISISSA TILANTEISSA ILMENEVÄÄ AHDISTUSTA JA PAHAN OLON TUNNETTA, JOKA LIITTYY VÄÄRINSUKUPOULITTAMISEEN ELI SIIHEN, ETTEI TULE TILANTEISSA NÄHDYKSI OMANA ITSENÄÄN.³⁵

Osa II

Uskonyhteisöjen auttamismahdollisuudet

TÄSSÄ OSASSA POHDIMME USKONYHTEISÖJEN ERILAISIA MAHDOLLISUUKSIA TUKEA SATEENKAARINUORTEN HYVINVOINTIA. ESITTELEMME EV.LUT. KIRKON SATEENKAARINUORTEN HYVINVOINTIIN LIITTYVIÄ LINJAUKSIA NUORISOTYÖSSÄ, RIPPIKOULUTYÖSSÄ, PERHENEUVONNASSA JA SEURAKUNNAN MUUSSA TOIMINNASSA. KIRKKO HALUAA OLLA VAHVA TUKEA PERHEILLE, JOSSA ON SATEENKAARILAPSIA JA -NUORIA. TÄMÄN JÄLKEEN ESITTELEMME TUTKIMUKSEEN PERUSTUVIA SUOSITUKSIA SATEENKAARILASTEN JA -NUORTEN VANHEMMILLE.

Joskus vanhempien on vaikea hyväksyä nuorensa sukupuolta tai seksuaalista suuntautumista uskonnollisen vakaumuksen takia. Tällöin olisi toivottavaa, että vanhemmat etsivät tukea sateenkaariasioihin perehtyneestä perheneuvonnasta, diakoniasta tai papilta (katso myös lista tukitahoista sivuilla 22–23).

Kun vanhemmat ja uskonyhteisöt ovat onnistuneet hyväksymään sateenkaarinuoret ja antamaan heille tukensa, se on vaikuttanut positiivisesti nuorten terveyteen ja suojannut heitä mm. itsemurhilta ja masennukselta. Hyväksyntä parantaa sateenkaarinuorten itsetuntoa ja auttaa heitä uskomaan, että he voivat elää onnellista elämää aikuisina (katso Kuva 3). Joskus vanhemmat saattavat painostaa lastaan salaamaan seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä, etenkin mikäli näitä ei hyväksytä perheen uskonyhteisössä. Usein tällaisen toiminnan takana on huoli lapsesta ja halu suojata häntä satutetuksi tulemiselta. On kuitenkin hyvä pyrkiä miettimään, suojataanko tällöin lasta vaiko vanhempia, ja evätäänkö nuorelta samalla mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa tukea ja arvostusta. Rakkauden osoittaminen sateenkaarinuorta kohtaan on kuitenkin mahdollista ja tärkeää uskonyhteisön näkemyksistä huolimatta, ja silloinkin, kun nuoren seksuaalinen suuntautuminen tai sukupuoli-identiteetti aiheuttavat vanhemmissa epämukavuuden tunteita. Vanhempien rakkauden osoitukset tukevat sateenkaarinuoren mielenterveyttä ja hyvinvointia, ja jo pieni muutos suhtautumisessa voi olla merkityksellinen. Perheet voivat tuntea olevansa ristiriitaisessa tilanteessa uskonsa ja lapsensa seksuaalisen suuntautumisensa välissä, mutta toivon ja paremman tulevaisuuden tarjoaminen lapselle ei edellytä valintaa näiden kahden välillä.³⁷ Uskonyhteisöistä voi olla myös apua.

Uskonyhteisöjen opinkäsityksiin liittyvien jännitteiden tiedostaminen

Eri uskonyhteisöissä opetetaan seksuaalisesta suuntautumisesta ja samaa sukupuolta olevien avioliitoista eri tavoin. Viime vuosina joissakin uskonyhteisöissä nämä opetukset ovat muuttuneet, mikä on toisinaan aiheuttanut kiistoja ja ristiriitoja yhteisön sisällä. Mikään uskonyhteisö ei kuitenkaan halua tietoisesti vahingoittaa nuoria jäseniään tai tehdä yhteisön sisällä elämisestä mahdotonta tai hankalaa. Useimmiten kysymykset liittyvät siihen, mitä lähimmäisenrakkaus ja yhteisön hyvinvointi pohjimmiltaan tarkoittavat. Syntyy jännitteitä, kun syvään juurtuneet periaatteet törmäävät toisiinsa. Näin on käynyt vuosisatojen aikana monesti. Uskonyhteisöjen ei kuitenkaan tarvitse hylätä opinkäsityksiään pyrkiessään edistämään sateenkaarinuortensa hyvinvointia ja mielenterveyttä ja jäsentensä kykyä kohdata sateenkaari-ihmisiä.

Uskonyhteisöt voivat auttaa vanhempia, perheenjäseniä, ystäviä ja muita seurakuntalaisia suhtautumaan sateenkaarinuoriin toimivammilla ja myötätuntoisemmilla tavoilla – ja säilyttämään samaan aikaan yhteyden uskoonsa.

Yhteiskunnassa esiintyy valitettavasti vielä harmittavan paljon vanhentunutta tietoa ja väärinymmärryksiä seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolen moninaisuudesta. Vanhentuneen tiedon ja väärinymmärrysten aiheuttamaa kärsimystä voidaan lievittää ja korjata jakamalla luotettavaa tietoa. Luotettavan tiedon jaka-

minen ja ymmärryksen lisääminen vähentävät sateenkaarinuorten riskejä mielen-terveysongelmiin, parantavat heidän hyvinvointiaan ja tukevat myös niitä sateenkaarinuoria, joita oma perhe tai uskonyhteisö ei tue.

Tiedon levittämisen lisäksi seurakuntien työntekijöiden ja vastuuhenkilöiden kannattaa hankkia lisää tietoa yhteiskunnallista yhdenvertaisuutta hankaloittavista normeista, seksuaalisen suuntautumisen ja sukupuolen moninaisuudesta, syrjinnän vaikutuksista (esim. vähemmistöstressistä) ja

turvallisemman tilan periaatteista. Seurakuntien yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat tarjoavat oivallisen tilaisuuden miettiä uusimman tiedon valossa, minkälaisia askeleita seurakunnan olisi hyvä ottaa sateenkaarinuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ehdotammekin, että tätä julkaisua luetaan osana seurakuntien yhdenvertaisuussuunnitelmien ja tasa-arvosuunnitelmien edistämisen- ja päivittämistyötä.

Olisi myös tärkeää, että kun seurakunta tekee tai arvioi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmaa, mukaan työhön olisi kutsuttu sateenkaari-ihmisiä. Mielekkään ja toimenpiteiltään vaikuttavan suunnitelman tekemistä tukee se, että mukana valmistelussa on ihmisiä, joita suunnitelma henkilökohtaisesti koskettaa.

Sateenkaarinuorten ja monimuotoisten perheiden huomiointi Suomen ev.lut kirkossa

Luterilaisen kirkon ihmiskäsityksen mukaan jokainen ihminen on Jumalan luoma, ainutlaatuinen ja arvokas. Omana itsenään jokainen nuori on Jumalan silmäterä. Ihmisen arvo ei ole sukupuoleen tai seksuaalisuuteen sidottua tai niistä riippuvaa, vaan sama kaikilla: Jumala on luonut jokaisen ihmisen juuri omaksi ainutkertaiseksi itsekseen. Jokaisessa ihmisessä Jumalan kuva ja kaltaisuus näyttäytyy yksilöllisellä ja persoonallisella tavalla. Luomiskertomuksessa kerrotaan, miten Jumala lopuksi katsoi kaikkea luomaansa, ja kaikki oli hyvää (1. Moos. 1:31). Edistämällä tasa-arvoa sekä sateenkaari-ihmisten asemaa kirkko kunnioittaa Jumalan luomistyön moninaisuutta ja rikkautta.

Kirkko on liittynyt Luterilaisen Maailmanliiton (LML) linjaukseen sukupuolten välisestä oikeudenmukaisuudesta ja kunnioittamisesta. Linjauksessa oikeudenmukaisuus ja vanhurskaus liittyvät oleellisesti yhteen; epäoikeudenmukaisuus ei ole Jumalan tahdon mukaista. Sukupuolten tasa-arvo tarkoittaa kirkossa jokaisen ihmisen yhtäläisiä oikeuksia, tasavertaisia mahdollisuuksia ja syrjimättömyyttä. Tasa-arvotyössä sukupuolinäkökulma otetaan huomioon kaikessa toiminnassa.³⁸

Seurakuntien nuorisotyötä ohjaava *Isoja ihmeitä - Isostoiminnan linjaus* vuodelta 2016 toteaa, että seurakunnan tulee olla yhteisö, johon nuori voi tulla luottaen siihen, että häntä kunnioitetaan, rakastetaan ja suojellaan sellaisena kuin hän on. Nuoren ei tarvitse piilottaa elämäntilannettaan, asemaansa tai esimerkiksi seksuaalista suuntautumistaan.³⁹

Piispainkokouksen hyväksymä ja rippikoulua ohjaava *Suuri ihme – Rippikoulusuunnitelma 2017* puhuu sukupuolisensitiivisyydestä eli herkkyydestä sukupuolen erilaisille merkityksille. Rippikoulussa toinen ihminen tulee kohdata omana itsenään, ei stereotyyppisenä sukupuolensa edustajana. Suunnitelman mukaan rippikoulun tulee olla nuorille turvallista kaikilla tasoilla. Se merkitsee yksilön ja hänen

rajojensa kunnioittamista kaikilla inhimillisillä tasoilla: fyysisellä, henkisellä, hengellisellä, emotionaalisella, seksuaalisella ja sosiaalisella tasolla. Rippikouluryhmän tulisi olla turvallinen yhteisö, jossa nuori saa olla luottaen siihen, että häntä kunnioitetaan, rakastetaan ja suojellaan juuri sellaisena kuin hän on.

Sukupuolisensitiivisyys on herkkyyttä tunnistaa ja ymmärtää sukupuolen moninaisuutta, erilaisia merkityksiä ja vaikutuksia. Sukupuolisensitiivisyydessä ei ole kyse sukupuolierojen häivyttämisestä, kieltämisestä tai pyrkimisestä sellaiseen neutraliteettiin, jossa sukupuolella ei olisi mitään merkitystä. Sukupuolisensitiivisyydessä ymmärretään ja huomioidaan sukupuolen moninaisuus ja tämä edellyttää asioiden, sanojen ja asenteiden tiedostamista.

Rippikoulussa ja kaikessa nuorisotyössä koskettamisen tapaan esimerkiksi leikkien yhteydessä tulee kiinnittää huomiota, kuten myös siihen, miten puhutaan ja mille nauretaan. Sanavalinnat voivat sulkea ihmisiä ulkopuolelle huomaamatta ja ilman erityistä kiusaamistarkoitusta. On tärkeää tietoisesti huomioida se, että nuoret, heidän perheensä ja todellisuutensa ovat monenlaisia. Kirkossa ei haluta sulkea ketään ulkopuoliseksi.⁴⁰

Sateenkaarinuorten turvallisuus rippikouluissa ei tällä hetkellä toteudu niin hyvin, kuin kirkon omat linjaukset edellyttävät. Nuorilta kerätystä kansallisesta rippikoulun itsearvioinnista näkyy selkeä ero koetussa turvallisuudessa sekä rippikouluviihtyvyydessä nuorten välillä, jotka ilmoittivat sukupuolekseen ‘tyttö’ tai ‘poika’ sekä nuorten välillä, jotka ilmoittivat sukupuolekseen ‘muu’ tai ‘en halua kertoa’. Kuitenkin myös selkeästi suurin osa sateenkaarinuorista koki olonsa rippikoulussa hyväksi ja turvalliseksi. Seurakuntien tulisi kiinnittää aktiivisesti huomiota siihen, että sateenkaarinuoret voivat rippikoulussa kokea olonsa turvalliseksi sekä voivat kokea olevansa hyväksytyjä omana itsenään.

Kolmas merkittävä, seurakuntien toimintaa laajemminkin ohjaava asiakirja on vuonna 2019 julkaistu *Turvallinen seurakunta*. Siinä turvallisuus ymmärretään leiri- ja retkitoimintaa laajempaan kokonaisuuteen, koskettamalla kaikkia inhimillisen elämän alueita. Tavoitteena on, että jokainen ihminen kokisi tulevaisuuden kohdatuksi ja hyväksytyksi omana itsenään. Käytännössä kysymys on omien ja toisten rajojen kunnioittamisesta tekojen ja sanojen tasolla.⁴¹ Kokonaisvaltainen näkökulma muistuttaa siitä, että vähemmistöihin kuuluvat eivät ole toiminnan objekteja, jolle suunnataan tiettyjä palveluita. Lapset, nuoret ja kaikenikäiset jäsenet muodostavat kirkon. He ovat kirkko, ja näin myös kirkko on heidän näköisensä.

Kirkon perheneuvonnan arvoina ovat usko, toivo ja rakkaus. Näiden pohjalta kirkon perheneuvonnassa tuetaan kaikenlaisia pareja ja perheitä näkemään itsensä ja toisensa arvokkaina ja hyväksytyinä. Kirkon perheneuvonnan perustehtävänä on *Kohtaaminen kantaa – Kirkon perheneuvonnan suunta vuoteen 2022* -asiakirjan mukaisesti ihmisen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistaminen kohtaamalla ihmiset sielunhoidollisen ja terapeuttisen keskustelun avulla parisuhteen ja perheen eri vaiheissa sekä kriisitilanteissa.

Kirkon perheneuvonta on avointa kaikenlaisille ihmisille sukupuoleen ja sukupuolen ilmaisuun, etniseen taustaan, uskontoon tai seksuaaliseen suuntautumiseen katsomatta. Perheneuvonnassa käy monenlaisia perheitä erilaisissa yksilön, parin ja perheen asioissa. Kirkon perheneuvojat ovat ylemmän korkeakoulututkinnon

suorittaneita ja kolmevuotisen erityiskoulutuksen käyneitä. Perheneuvonnan erityiskoulutuksessa vahvistetaan sekä sielunhoidollista että terapeuttista osaamista. Yhdenvertaisuus sekä elämän monipuolisuuden kohtaamiseen liittyvät taidot ovat ohjaavina periaatteina kaikissa koulutuksen osa-alueissa.⁴²

Perheneuvonnan eettiset lähtökohdat korostavat sitä, kuinka kirkon perheneuvonnan työntekijä on tekemisissä ihmiselämän herkkyyden ja haavoittuvuuden kanssa ja voi toiminnallaan vaikuttaa merkittävästi yksilön ja perheen elämään. Perheneuvonnan työntekijän tulee olla syvästi tietoinen työhönsä liittyvästä eettisestä vastuusta perheneuvontatyön ammattilaisena suhteessa asiakkaaseen, työyhteisöön ja kirkkoon työnantajana. Ammatillinen ja laadukas työskentely perustuu luotettavuuteen ja inhimilliseen vuorovaikutukseen. Perheneuvonnan työntekijä on sitoutunut valtion ja kirkon lainsäädännön edellyttämään vaitioloon sekä ilmoitusvelvollisuuteen ja niiden noudattamiseen. Työntekijän tulee tietää riittävästi työtä ohjaavasta lainsäädännöstä ja informoida siitä tarvittaessa asiakasta.⁴³

Neuvoja perheille: vältettäviä ja hyödyllisiä suhtautumistapoja

Tutkimukset ovat osoittaneet, että tietyt suhtautumistavat voivat auttaa sateenkaarinuoria, kun taas toiset selvästi näyttävät haittaavan heidän hyvinvointiaan.⁴⁴ Hyödyllisten suhtautumistapojen omaksuminen ei edellytä oman uskon hylkäämistä, eikä kyseessä ole kaikki tai ei mitään -tilanne. Pienikin muutos suhtautumisessa – vähän enemmän tukea ja vähän vähemmän torjuntaa – parantaa sateenkaarinuoren henkistä hyvinvointia.⁴⁵

Tutkimustulokset antavat selkeän suunnan perheille ja yhteisöille ja osoittavat, että niin perheillä kuin yhteisöilläkin on monia tapoja tukea sateenkaarinuorten hyvinvointia. Vaikka suhtautumistapojen muuttaminen on usein haastavaa kaikilla elämän alueilla, ajan myötä ja kun luottamus toinen toisiamme kohtaan kasvaa, pyrkimykset ja auttaminen muuttuu kaikille helpommaksi. Saadessaan perheeltään ja yhteisöltään enemmän tukea sateenkaarinuoret pysyvät todennäköisemmin uskonyhteisönsä jäseninä. Sekä yhteisöllä että perheellä on merkittävä vaikutus sateenkaarinuoren mahdollisuuksiin pysyä hyvinvoivana uskonyhteisön jäsenenä.

SATEENKAARILAPSESI HYVINVOINTIA TUKEVIA SUHTAUTUMISTAPOJA JA TEKOJA

Lapsellesi voi olla erittäin vaikeaa puhua sinulle identiteetistään tai suuntautumisestaan. On tärkeää tiedostaa nuoren haavoittuvuus tässä asiassa.⁴⁶ Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskusten johtava sosiaalityöntekijä avaa tätä hyvin, erityisesti transnuorten kohdalla:

Sukupuolinormeista erottuva voi ajatella, että ei halua olla hankala tai vaatia kohtuuttomia. Hän voi ymmärtää läheistensä näkökulmia rajoittaen omaa ilmaisuun. Hän voi jättää kertomatta omia tärkeitä tarpeitaan ja tunteitaan aistiessaan, ettei niille välttämättä ole tilaa tai ymmärrystä. Tavallinen reaktio pitkäkestoiseen vähemmistöpaineseen on myös tunteiden tukahduttaminen tai omien odotusten madaltaminen ja liiallinen kiltteys. Perheessä tämä aiheuttaa luottamuspulaa.⁴⁷

Tutkimustulosten perusteella seuraavat suhtautumistavat ja teot paransivat sateenkaarinuorten hyvinvointia:

- Keskusteleminen lapsen kanssa hänen seksuaalisesta suuntautumisestaan ja/tai sukupuoli-identiteetistään kuuntelemalla lapsen kokemusta ja pyrkimällä ymmärtämään hänen maailmaansa.
- Kiintymyksen ilmaiseminen siinä yhteydessä, kun lapsesi kertoo seksuaalisesta suuntautumisestaan tai sukupuoli-identiteetistään.
- Lapsesi tukeminen siitä huolimatta, miten sinä koet hänen seksuaalisen suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä.
- Kunnioituksen vaatiminen muilta perheenjäseniltä sateenkaarilasta tai -nuorta kohtaan.
- Pyrkimykset saada oma seurakunta tukemaan sateenkaarijäsentä.
- Usko siihen, että lapsellasi voi olla onnellinen tulevaisuus sateenkaari-ihmisenä.

SATEENKAARINUORTEN AVOIMUUS PERHEESSÄ

HYVINVOIVA SATEENKAARINUORI -HANKKEeseen VASTANNEISTA HUOMATTAVASTI SUUREMPI OSA KERTOI AINA ASIOISTAAN AVOIMESTI YSTÄVILLEEN ENNEMMIN KUIN PERHEILLEEN. VUODEN 2013 KYSELYSSÄ 15-19-VUOTIAISTA NUORISTA VAIN 21 PROSENTTIA SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖIHIN KUULUVISTA OLI AVOIMIA PERHEESSÄÄN SAMAN AIKAAN KUIN 70 PROSENTTIA OLI AVOIMIA JOILLEKIN TAI KAIKILLE CIS-YSTÄVILLEEN. SAMANIKÄISTEN SEKSUAALIVÄHEMMISTÖIHIN KUULUVIEN VASTAAJIEN JOUKOSSA VAIN 28 PROSENTTIA OLI AVOIMIA PERHEESSÄÄN, KUN TAAS 86 PROSENTTIA OLIVAT AVOIMIA YSTÄVILLEEN. 20-25 VUOTIAIDEN KESKUUDESSA AVOIMUUS NOUSI SEKÄ PERHEESSÄ ETTÄ YSTÄVÄPIIRISSÄ, MUTTA ERO AVOIMUUDESSA PERHEEN JA YSTÄVIEN KESKUUDESSA PYSYI KUITENKIN HUOMATTAVANA.⁴⁸

VOI TIETYSTI AJATELLA, ETTÄ AVOIMUUDEN PUUTE PERHEESSÄ LIITTYY IKÄÄN JA NUOREN ITSENÄISTYMISEEN. VUODEN 2019 KOULUTERVEYSKYSELYN MUKAAN ERO MUIHIN NUORIIN ON KUITENKIN MERKITTÄVÄ. SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖIHIN KUULUVISTA NUORISTA KESKUSTELUVAIKEUKSIA VANHEMPIEN KANSSA KOKI NOIN 15 PROSENTTIA JA SEKSUAALIVÄHEMMISTÖIHIN KUULUVISTA NUORISTA 13 PROSENTTIA, KUN VASTAAVA OSUUS MUILLA NUORILLA OLI VIISI PROSENTTIA.⁴⁹

On tärkeää huomioida, että lapsesi saattaa pelätä reaktiotasi ja rakkautesi menettämistä. Tässä joitakin ajatuksia siitä, miten voit tulla häntä vastaan:

- Jos sinun on vaikeaa hallita reaktiotasi lapsesi seksuaaliseen suuntautumiseen tai sukupuoli-identiteettiin, sinun kannattaa keskustella asiasta jonkun asiantuntijan kanssa (ks. lista tämän dokumentin lopussa).
- Suhtaudu rehellisesti tunteisiisi ja omiin tarpeisiisi äläkä syyllistä itseäsi.
- Varmista, että ilmaiset rakkautesi lastasi kohtaan niin sanoina kuin tekoinakin.
- Tehkää edelleen yhdessä asioita, joista pidätte ja jotka ovat ominaisia perheellenne. Tähän voi kuulua uskonnollisiin tilaisuuksiin osallistuminen, jos se tuntuu teistä molemmista rakentavalta kokemukselta.
- Kuuntele avoimesti, kun lapsesi haluaa jutella. Sinun ei tarvitse osata vastata kaikkiin kysymyksiin; riittää, että olet selvästi lapsesi tukena (sama koskee kaikkia muitakin vanhemmuuden haasteita).
- Näytä ystäville, perheenjäsenille, naapureille ja uskonyhteisön jäsenille mallia tukemalla ja kunnioittamalla lastasi.
- Käytä tätä julkaisua apuna keskustelun aloittamiseksi seurakunnassasi. Hyödynnä yhteisöllisen elämän ominaispiirteitä ja ankkuroi puheesi yhteisön yhteisvastuuseen jäsentensä hyvinvoinnista.
- On erittäin tärkeää välttää torjuvaa käyttäytymistä, koska se saattaa vieraannuttaa lapsesi ja sillä voi olla kauaskantoisia ja pitkäkestoisia seurauksia, joita voit myöhemmin katua (katso alla olevat esimerkit).

SATEENKAARILASTA JA -NUORTA VAHINGOITAVIA SUHTAUTUMISTAPOJIA

Tutkimustulosten perusteella seuraavat suhtautumistavat ja teot heikensivät sateenkaarinuorten hyvinvointia:

- Fyysinen tai henkinen väkivalta: lapsesi ahdistelu tai kiusaaminen hänen suuntautumisensa tai identiteettinsä vuoksi
- Sateenkaarinuoren ulossulkeminen perhetapahtumista ja perheen toiminnasta
- Lapsesi syyllistäminen hänen joutuessaan väärin kohdelluksi tai syrjityksi suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi
- Hengellinen väkivalta: Lapsesi uhkailu Jumalan rangaistuksella hänen homoutensa tai sukupuoli-identiteettinsä vuoksi
- Lastasi syyllistävän häpeän ilmaiseminen
- Lapsesi pakottaminen pitämään suuntautumisensa tai sukupuoli-identiteettinsä salassa

A photograph of two young women sitting on a light-colored sofa. The woman in the foreground is wearing a dark blue long-sleeved shirt and is looking down at an open book she is holding. The woman behind her is wearing an orange cardigan over a grey t-shirt and glasses, also looking at a book. The scene is brightly lit, suggesting an indoor setting with large windows.

Osa III Yhteisen asian äärellä

TÄSSÄ OSASSA KANNUSTAMME USKONYHTEISÖJÄ AVOIMEEN DIALOGIIN PAIKALLISTEN MIELENTERVEYS- JA MUIDEN TERVEYS- JA TUKIPALVELUJEN KANSSA SATEENKAARINUORTEN JA HEIDÄN HYVINVOINTINSA TUKEMISEKSI JA PARANTAMISEKSI. LISTAAMME MYÖS HYVÄKSI TODETTUJA NEUVOJA JA SUOMESSA TOIMIVIA TUKITAHOJA JA RESURSSIJA.

Vuoropuhelu

Vanhempien tai uskonyhteisöjen ei tarvitse olla sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuuden asiantuntijoita voidakseen auttaa. Lasten ja nuorten kasvattamiseen ei pääsääntöisesti tarvita erityisosaamista, myöskään sateenkaarinuorten kohdalla.

Kun uskonyhteisössä lähdetään liikkeelle siitä, että sateenkaarinuoren identiteetti tai suuntautuminen on osa luonnollista, tervettä moninaisuutta, voidaan käydä vuoropuhelua, toivottaa kaikki tervetulleiksi ja ottaa kaikki mukaan. Tästä lähtökohdasta on myös helpompi tukea perheitä ja yksilöitä sekä ylläpitää heidän suhteitaan uskoon. Näin perheitä ja uskonyhteisöjen jäseniä kannustetaan myös ilmaisemaan tunteensa ja huolensa rehellisesti ja etsimään tarvittaessa lisää tietoa ja tukea.

Moninaisuuteen liittyvien ristiriidan tunteiden ei pitäisi lopettaa keskustelua, vaan aloittaa se. Tärkeintä on kuitenkin ristiriitojen yhteydessä ilmaista selkeästi, että yhteisön aikuiset jäsenet rakastavat ja kunnioittavat sateenkaarinuorta. Tämä saattaa joskus tuntua vaivaannuttavalta tai vaikealta, mutta uskonyhteisöissä yleensä tiedostetaan, että epä mukavuus ja omien olettamusten uudelleenarviointi kuuluvat usein lähimmäisenrakkauteen. Näin herätetään sateenkaarinuoressa toiveikkautta ja tuetaan hänen kasvuaan.

Kannustamme uskonyhteisöjä avoimeen dialogiin paikallisten mielenterveys- ja muiden terveys- ja tukipalvelujen kanssa sateenkaarinuorten ja heidän hyvinvointinsa tukemiseksi ja parantamiseksi. Toivomme myös avointa palautetta tästä julkaisusta, etenkin parannus- ja kehitysehdotukset ovat tervetulleita. Toivoisimme myös tietoa hyödyllisiksi ja toimiviksi osoittautuneista, sateenkaarinuorten kohtaamisen ja tukemisen käytänteistä. Toivomme avointa ja laajenevaa keskustelua ja tulevaisuutta, jossa kaikki nuoret kasvavat heidät hyväksyvissä ja heitä tukevissa perheissä ja uskonyhteisöissä.

Tämä julkaisu perustuu amerikkalaisen psykiatriyhdistyksen julkaisuun. Alkuperäisen julkaisun löydät [täältä](#).

Suomenkielisen version, jossa on mukana myös suomalaista tutkimustietoa ja tietoa apua tarjoavista järjestöistä ja tahoista, on tehnyt:

- Kirkkohallituksen Kasvatus- ja perheasioiden yksikön johtaja Jarmo Kokkonen ja asiantuntija Vilppu Huomo
- Sateenkaariyhdistys Malkuksen Taakasta voimavaraksi -hankkeen koordinaattorit Peik Ingman ja Lumi Sammallahti
- Psykiatrian erikoislääkäri Teemu Kärnä
- Psykiatrian erikoislääkäri, psykoterapeutti ja teologian tohtori Peppi Sievers
- Espoon tuomiokirkkoseurakunnan diakoni, sateenkaariyhteyshenkilö ja seksuaalineuvoja Anna Iivanainen
- Psykologian tohtori Katarina Alanko
- Psykologian tohtori ja auktorisoitu seksuaalineuvoja (SSS) Annika Gunst

Sateenkaarinuorten (ja -lasten sekä -aikuisten) hyvinvointia edistäviä neuvoja ja tukitahoja

Seuraavassa vielä muutama tapa, joiden kautta voit vaikuttaa sateenkaarinuorten hyvinvointiin omassa seurakunnassasi. Neuvoja ollaan sovellettu kirjasta *Isä Meidänkin: Sateenkaari-ihmisten kohtaama hengellinen väkivalta*⁵⁰ (Iivanainen 2021)

OLE MUKANA PURKAMASSA YHDENVERTAISUUTTA HANKALOITTAVIA TAI ESTÄVIÄ NORMEJA JA ENNAKKOLUULOJA

Tunnista ja puutu seurakunnan toiminnassa kohtaamiisi ennakkoluuloisiin asenteisiin tai väärän tiedon (tai väärällä tavalla käytetyn tiedon) levittämiseen. Loukkaavaan, syrjivään ja eriarvostavaan puheeseen puuttuminen on täysin mahdollista ilman, että siinä ohjataan ihmisten uskonnollista vakaumusta.

HAE ITSELLESI, LÄHEISILLESII TAI SEURAKUNNALLE TUKEA AMMATTILAISILTA

Tukea perheille ja vanhemmille:

- Perhesuhdekeskus: <https://perhesuhdekeskus.fi/>
- Setan ohjeita sateenkaarilasten ja -nuorten vanhemmille: <https://nuoret.seta.fi/vanhemmille/>
- Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus: <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/>
<https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/tietoa-transihmisten-laheisille/vanhemmille/>
- Translasten ja -nuorten perheet ry: <https://www.transperheet.fi/>
- Sateenkaariyhdistys Malkus ry: <https://www.malkus.fi/>
- Perheasiain neuvottelukeskukset: <https://evl.fi/apua-ja-tukea/ihmissuhteet/kirkon-perheneuvonta-auttaa-maksutta>

Väestöliiton tarjoamia palveluja ja tietoa:

- Poikien puhelin ja chat: <https://www.vaestoliitto.fi/poikien-puhelin/>
- <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/>
- <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalioikeudet/>
- <https://www.hyvakysymys.fi/kohderyhma/perheet/>

Tietoa yhdenvertaisuudesta, tasa-arvosta ja syrjinnästä:

- Yhdenvertaisuusvaltuutettu: <https://syrjinta.fi/yhdenvertaisuuden-edistaminen>
- Tasa-arvovaltuutettu: <https://tasa-arvo.fi/tyopaikkojen-tasa-arvosuunnittelu>
<https://tasa-arvo.fi/tasa-arvolaki-pahkinankuoressa>
- Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta: <https://www.yvvttk.fi/fi/>

Valtakunnalliset ja ammatilliset tuki- ja neuvontapalvelut sateenkaari-ihmisille ja heidän läheisilleen

Aihe, josta haluan keskustella:

VERKOSTOIDU!

Suomessa löytyy satoja kirkon työntekijöitä, joilla on kokemusta sateenkaarinuorten hyvinvoinnin ja osallisuuden parantamisesta monella eri saralla: leirityössä, nuorisotyössä, perhetyössä, nuorten iltojen ja parisuhde-iltojen järjestämisessä jne.

JAA TIETOA!

Lisää luotettavaa tietoa seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta arjessa, työpaikallasi jne.

OSOITA AVOIMESTI TUKESI!

Sano ääneen ja osoita muutoin tukeksi sateenkaarivähemmistöön kuuluvalla ystävälle, sukulaiselle, tuttavalle ja kollegalle.

KUNNIOITA ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUTTA!

Älä oleta ihmisten seksuaalista suuntautumista, sukupuolta tai suhdemuotoa. Kunnioita heidän oikeuttaan itse määritellä itsensä, vaikka heidän määritelmänsä eivät sovi yhteen omien näkemystesi kanssa.

POHDI OMIA ARVOJASI SUHTEESSA ERILAISUUTEEN, SEKSUAALISUUTEEN JA SUKUPUOLISUUTEEN!

Mihin arvosi pohjaavat ja miten ne heijastuvat elämässäsi ja työyhteisössäsi?

PIDÄ TIETOTALTOASI AJAN TASALLA!

Pidä yllä osaamistasi koko ajan kehittyvästä ymmärtämyksestä seksuaalisuuden ja sukupuolen moninaisuudesta ja ihmisten ja yhteisöjen hyvinvoinnista. Etsi ja ehdota sateenkaariaiheisiin ja yhdenvertaisuustyöhön perehtyneiden kouluttajien vetämiä koulutuksia ja työpajoja itsellesi ja koko työyhteisöllesi.

TEE NÄKYVÄKSI YHTEISÖSI TURVALLISEMMAN TILAN PERIAATTEET!

Turvallisemman tilan periaatteita on kehitetty monessa eri yhteisössä. Niitä kannattaa miettiä oman yhteisön ja yhteisön jäsenten tarpeiden valossa. Miten yhteisön tilat voisi tuntua kaikille entistä turvallisempina? Miten varmistaa, ettei kukaan kohtaa epäasiallista käytöstä, syrjintää tai fyysistä tai henkistä väkivaltaa? Miten varmistaa, että mahdolliseen turvattomuuden kokemuksiin voidaan vaikuttaa? Periaatteita on hyvä pitää julkisesti esillä ja välillä päivittää.

SATEENKAARIYHTEYSHENKILÖ

Yksi tapa edistää sateenkaari-ihmisten hyvinvointia seurakunnassa on kouluttamalla sateenkaariyhteyshenkilöitä. Ohjeita ja vinkkejä tähän löytyy täältä:

www.voimavaraksi.fi/sateenkaariyhteyshenkilo/

HÄIRINTÄYHTEYSHENKILÖ

Jos kohtaat häirintää seurakunnassa, ole yhteydessä hiippakuntasi koulutettuun häirintäyhdyshenkilöön ja neuvottele jatkotoimenpiteistä. Hiippakuntien asiantuntijat löydät täältä:

<https://evl.fi/plus/yhteiskunta-ja-kirkko/sosiaalietiikka/sukupuolisen-hairinnan-torjuminen>

Viitteet

- 1 Alkuperäisen julkaisun löydät täältä: <https://ourgap.org/resources/Documents/GAP%20LGBT-Religion%20Project.pdf>
- 2 Vanderpool ja Levin 1990 (kaikki alaviitteissä mainitut lähteet löytyvät kirjallisuusluettelosta)
- 3 Leuking 1982; Marty 1982
- 4 CDC 2018
- 5 Clark et al. 2020
- 6 Raifman et al. 2020
- 7 Johns et al. 2019
- 8 THL Tasa-arvosanasto (päivitetty 2020)
- 9 Alanko 2014a
- 10 Taavetti et al. 2020, sivu 43; Lehtonen 2014
- 11 Luopa et al. 2017
- 12 Jokela et al. 2020
- 13 Jokela et al. 2020
- 14 Jokela et al. 2020
- 15 Drescher 2015
- 16 Testa et al. 2017
- 17 Jaskari 2020
- 18 Jaskari 2020
- 19 Huuska 2020, sivu 264; Hidalgo et al. 2019
- 20 Huuska 2020, sivu 266; Dovidio et al. 2005
- 21 Raifman et al. 2017
- 22 Suomenkielinen kooste tutkimuksesta löytyy täältä: <https://www.duodecim.fi/2017/02/24/sukupuolineutraalit-avioliittolait-saattavat-vahentaa-nuorten-itsemurhayrityksia/>
- 23 Ryan 2014
- 24 Ryan 2009; Alanko 2014a; Alanko 2014b; Kankkunen et al. 2010
- 25 Ryan ja Rees 2012
- 26 Alanko 2014b
- 27 Ryan et al. 2020
- 28 Beach et al. 1993
- 29 AMA 2019
- 30 APA 2018
- 31 Anton 2010; APA 2021
- 32 NASW 2015
- 33 Suomen Psykiatriyhdistys 2021
- 34 Sammallahti ja Ingman 2021
- 35 Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus 2021
- 36 Huuska 2020, sivu 269
- 37 Ryan 2015
- 38 Kirkkohallitus 2013
- 39 Kirkkohallitus 2016, sivut 21-22.
- 40 Kirkkohallitus 2017a, sivu 30.
- 41 Kirkkohallitus 2019a
- 42 Kirkkohallitus 2017b.
- 43 Kirkkohallitus 2019b
- 44 Ryan 2009
- 45 Ryan 2009; Ryan 2014
- 46 Ghosh 2020
- 47 Huuska, M. 2020, sivu 268; Dovidio et al. 2005
- 48 Alanko, K. 2014b, sivu 194-195
- 49 Jokela et al. 2020, sivu 71
- 50 Iivanainen 2021

Lukuvinkkejä

OPPAITA NUORILLE, VANHEMMILLE JA YHTEISÖILLE

Sateenkaari oppilaitoksessa (2021): https://www.dropbox.com/s/1ru9pcmoqujh2n1/Sateenkaari_oppilaitoksessa_2021.pdf

Opas sateenkaarevasta yhdenvertaisuudesta ja turvallisemmasta toimintakulttuurista.

Millaista on olla sateenkaarinuori 2020-luvun Suomessa? ”Tää on kuka mä oon” -videokokonaisuudessa sateenkaarinuoret Alex, Armin, Emil, Jenni, Syksy, Valo ja Eva kertovat ajatuksistaan ja kokemuksistaan. Videot on tarkoitettu opettajille ja kasvattajille tiedon lisäämiseksi sateenkaarinuorista ja käytettävissä ope-
tuksessa. (2020) <https://seta.fi/sateenkaaritieto/ammattilaisille/opetusala/videot/>

Sukupuolen moninaisuus ja lapset: Opas varhaiskasvattajille (2019) https://www.dropbox.com/s/vbg-h55ewdwk4ojl/Opas_varhaiskasvattajille2020%20p%C3%A4jivitetty%20verkkoon.pdf

Rainbow Rights: *Tilaa moninaisuudelle!* -opas (2019) <https://www.dropbox.com/s/nxuv9rfuo11my65/Tilaa%20moninaisuudelle%21%20-opas%202019.pdf> Oppaaseen on koottu käytännön toimenpide-ehdotuksia, joiden avulla seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjimättömyyttä ja yhdenvertaisuutta voidaan edistää henkilöstön ja toiminnan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelussa sekä myös laajemmin arjen työssä.

Kasvetaan yhdessä: Näkökulmia vanhemmille translapsen ja sukupuoltaan pohtivan lapsen tukemiseen ja kasvatukseen (2019) https://www.dropbox.com/s/do3kov27uotpa4m/Kasvetaan_yhdessa_SMOK2019.pdf

Sukupuolen moninaisuus ja kehon kirjo -opas (2021) https://www.dropbox.com/s/iwy0x54vp3qdi7x/Sukupuolen_moninaisuus_2021.pdf

LÄÄKETIETEELLISIÄ NÄKEMYKSIÄ

T Kärnä, Uusi-Mäkelä N ja Mattila A (2018) *Sukupuolen moninaisuus – lähestymistapa sukupuoleen muuttumassa*. Suomen Lääkärilehti 45/2018 vsk 73 s. 2631-2635. https://www.laakarilehti.fi/tieteessa/katsausartikkeli/sukupuolen-moninaisuus-ndash-lahestymistapasukupuoleen-muuttumassa?public=03e1e8ab-6640d519c8a09cdc46fff55&utm_source=facebook

USKONNON KONTEKSTISSA

Heli Pruuki (toim.) (2018) *Kaunis ihminen. Sukupuoli ja seksuaalisuus kirkossa*. Helsinki: Kirjapaja.

Ani Iivanainen (2021) *Isä meidänkin: Sateenkaari-ihmisten kohtaama hengellinen väkivalta*. Books on Demand.

Kaisa Raittila (2020) *Yhteyden rakentajat: Kohti kaikille avointa kirkkoa*. Helsinki: Kirjapaja.

Patrick Tiainen (2021) *Täivaan ja helvetin väliltä*. Books on Demand.

Lumi Sammallahti ja Peik Ingman (2021) *Eheytyraportti: Kyselyraportti seksuaalisen suuntautumisen- ja sukupuoli-identiteetin muutospyrkimyksistä Suomessa*. Tampere: Sateenkaariyhdistys Malkus. <http://www.voimavaraksi.fi/wp-content/uploads/2021/02/Eheytyraportti-TaaVo.pdf>

Eppu Rantala (2018) *Sukupuolisuus rippikoulussa*. Löytyy myös teoksesta Kaunis Ihminen. <https://evl.fi/documents/1327140/51458758/Sukupuolisuus+rippikoulussa/dd11dbde-9b6f-d0ao-817c-b684fboaa8f8>

Orteita Anni Lummekosken ja Tiitu Kontuniemen sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta (ev. luth.) kirkossa käsittelevästä opinnäytetyöstä *Yhdessä Muodostamme Jumalan Kuvan* (2020) <http://www.voimavaraksi.fi/wp-content/uploads/2021/02/Sateenkaari-ihmiset-kirkossa.pdf>

Kirjallisuusluettelo

Alanko K (2014a) *Mitä kuuluu sateenkaarinuorille Suomessa?* Suom. Olavi Kaljunen. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, Verkkojulkaisuja 72. Seta, Seta-julkaisuja 23. Helsinki: Nuorisotutkimusseura & Seta.

Alanko K (2014b) ”Lesbo-, homo-, bi- ja transnuorten hyvinvointi ja perheiden tuki,” teoksessa *Nuoruus toisin sanoen. Nuorten elinolut -vuosikirja 2014*. Gissler M, Kekkonen M, Känkänen P, Muranen P, Wrede-Jännti M. (toim.). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, p. 187–198.

Anton B (2010) Proceedings of the American Psychological Association for the legislative year 2009: Minutes of the annual meeting of the Council of Representatives and minutes of the meetings of the Board of Directors. *American Psychologist* 65: 385–475. <http://www.apa.org/about/policy/sexual-orientation.aspx>

AMA (2019) [American Medical Association] Issue Brief: LGBTQ change efforts (so-called “conversion therapy”). <https://www.ama-assn.org/system/files/2019-12/conversion-therapy-issue-brief.pdf>

APA (2018) [American Psychiatric Association] Position Statement on Conversion Therapy and LGBTQ Patients. <https://www.psychiatry.org/File%20Library/About-APA/Organization-Documents-Policies/Policies/Position-Conversion-Therapy.pdf>

APA (2021) [American Psychological Association] APA RESOLUTION on Gender Identity Change Efforts. <https://www.apa.org/about/policy/resolution-gender-identity-change-efforts.pdf>

Beach RK, Boulter S, Felice ME, et al. (1993) Homosexuality and Adolescence. *Pediatrics* 92: 631-634.

CDC (2018) [Centers for Disease Control and Prevention] Youth Risk Behavior Survey Data Summary & Trends Report 2007- 2017. <https://nprin.cdc.gov/publication/youth-risk-behavior-survey-data-summary-trends-report-2007-2017>

Clark KA, Cochran SD, Maiolatesi AJ, Panchankis JE (2021) Prevalence of Bullying Among Youth Classified as LGBTQ Who Died by Suicide as Reported in the National Violent Death Reporting System, 2003-2017. *JAMA Pediatrics* online, toukokuu 26, 2020.

doi: 10.1001/jamapediatrics.2020.0940

Coulter RWS, Birkett M, Corliss HL, et al. (2016) Associations Between LGBTQ-Affirmative School Climate and Adolescent Drinking Behaviors. *Drug Alcohol Depend* 161:340-347.

Drescher J (2015) Out of DSM: Depathologizing Homosexuality. *Behavioral Sciences* 5:565-575.

Dovidio J, Glick P, Rudman L (toim.) (2005) *On the Nature of Prejudice. Fifty Years of After Allport*. Oxford: Blackwell.

Ghazzawi A, Suhail-Sindhu S, Casoy F, et al. (2020) Religious faith and transgender identities: The Dear Abby project. *J Gay Lesbian Mental Health* 22:4:190-204.

Ghosh A (2020) After coming out: Parental acceptance of young lesbian and gay people. *Sociology Compass* 14(1). <https://doi.org/10.1111/soc4.12740>

Glassgold J, Ryan C (tulossa). The role of families in efforts to change, support, and affirm sexual orientation, gender identity and expression in children and youth. Teoksessa D. C. Haldeman (toim.). *Sexual Orientation & Gender Identity Change Efforts: Evidence, Effects, and Ethics*. Washington DC: APA Books.

Hatzenbuehler ML (2017) The Influence of State Laws on the Mental Health of Sexual Minority Youth. *JAMA Pediatrics* 171:322-324.

Hidalgo M, Chen D (2019) Experiences of Gender Minority Stress in Cisgender Parents of Transgender/Gender-Expansive Prepubertal Children: A Qualitative Study. *Journal of Family Issues* 40(7): 865-886. <https://doi.org/10.1177/0192513X19829502>

Huuska M (2020) Sukupuolen moninaisuus perheterapiassa. Teoksessa *Perhe ja läheissuhteet sateenkaaren alla*. Lahti. Moring A, Aarnio K, Moring A, Kerppola J. Gaudeamus, 255-274.

Iivanainen A (2021) *Isä meidänkin: Sateenkaari-ihmistien kohtaama hengellinen väkivalta*. Helsinki: Books on Demand.

Jaskari O (2020) Vähemmistöstressi uhkana seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen terveydelle. Helsingin Yliopisto. Lääketieteellinen tiedekunta. Pro gradu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-20201114448>

Johns MM, Lowry R, Andrzejewski J, et al. (2019) Transgender Identity and Experiences of Violence Victimization, Substance Use, Suicide Risk, and Sexual Risk Behaviors Among High School Students – 19 States and Large Urban School Districts, 2017. *Morbidity and Mortality Weekly Report*: 68:67-71.

Jokela S, Luopa P, Hyvärinen A, Ruuska T, Martelin T, Klemetti R (2020) Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019. *Työpäperi* 38/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-580-3>

Kankkunen P, Harinen P, Nivala E, Tapio M (2010) *Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa*. Sisäasiainministeriön julkaisu 36. Helsinki: Sisäasiainministeriö.

Kirkkohallitus (2019a) *Turvallinen seurakunta* (2019). Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 79. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus (2019b) *Perhenevönnon etiikka - Laatu ja määrä perhenevönnonassa*. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus (2017a) *Suuri ihme - rippikoulusuunnitelma 2017*. Elämää Jumalan kasvojen edessä. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 60. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus (2017b) *Kohtaaminen kantaa - Kirkon perhenevönnon suunta vuoteen 2022*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 56. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus (2016) *Isoja ihmeitä - isostoiminnan linjaus*. Suomen ev.-lut. kirkon julkaisuja 43. Helsinki: Kirkkohallitus.

Kirkkohallitus (2013) *Linjaus sukupuolten välisestä oikeudenmukaisuudesta* (suom. Minna Hietämäki). Helsinki: Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto. https://www.lutheranworld.org/sites/default/files/dtpw-wicas_gender_justice-fi.pdf

Lehtonen J (2014) Sukupuolittuneita valintoja? Ei-heteroseksuaaliset ja transnuoret koulutuksessa. *Sukupuolentutkimus* 27:4, 67-71.

Leuking FD (1982) The Congregation: Place of Healing and Sending, teoksessa Marty ME, Vaux KL (toim.): *Health/Medicine and the Faith Traditions – An Inquiry into Religion and Medicine*. Philadelphia, PA: Fortress Press, sivut 273-291.

Luopa P, Kanste O, Klemetti R. Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveykselyn tuloksia. *Tutkimuksesta tiiviisti* 25, syyskuu 2017. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-909-5>

Lyden S (2020) Fixing or affirming homosexuality? A discursive study of identity negotiations of same sex attracted persons within heteronormative Christian faith communities. Helsingin Yliopisto. Valtiotieteellinen tiedekunta. Sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-202012285490>

Martin, J (2018) *Building a Bridge: How the Catholic Church and the LGBT Community Can Enter into a Relationship of Respect, Compassion, and Sensitivity*, Revised Edition. New York: HarperCollins Publishers.

Marty ME (1982) Tradition and the Traditions in Health/Medicine and Religion, teoksessa Marty ME, Vaux KL (toim.): *Health/Medicine and the Faith Traditions – An Inquiry into Religion and Medicine*. Philadelphia, PA: Fortress Press, sivut 3-26.

NASW (2015) [National Association of Social Workers] Sexual Orientation Change Efforts (SOCE) and Conversion Therapy with Lesbians, Gay Men, Bisexuals, and Transgender Persons. <https://www.socialworkers.org/LinkClick.aspx?fileticket=IQYALknHU6s%3D&portalid=0>

Pew Research Center: Religious Groups' Official Positions on Same-Sex Marriage. Joulukuun 7, 2012. <http://www.pewforum.org/2012/12/07/religious-groups-official-positions-on-same-sex-marriage/>. Arkivoitu täällä: <https://perma.cc/YJ4E-46MW>

PFLAG: Our Children: Questions and Answers for Families of Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Gender-expansive and Queer Youth and Adults. Ladattavana täältä: <https://pflag.org/resource/our-children>

Poteat VR, Sinclair KO, DiGiovanni CD, et al. (2013) Gay–Straight Alliances Are Associated with Student Health: A Multischool Comparison of LGBTQ and Heterosexual Youth. *J Res Adolesc* 23(2):319–330.

Raifman J, Moscoe E, Austin B, McConnell M (2017) Difference-in-Differences Analysis of the Association Between State Same-Sex Marriage Policies and Adolescent Suicide Attempts. *JAMA Pediatrics* 171:350-356.

Raifman J, Charlton BM, Arrington-Sanders R, et al. (2020) Sexual Orientation and Suicide Attempt Disparities Among US Adolescents: 2009-2017. *Pediatrics* 145(3) Maaliskuu 2020: e20191658.

Russell ST, Fish JN (2016) Mental health in lesbian, gay, bisexual, and transgender (LGBT) youth. *Annu Rev Clin Psychol* 12: 465-87.

Ryan C (2009) Supportive Families, Healthy Children: Helping Families With Lesbian, Gay, Bisexual & Transgender Children. San Francisco, CA: Family Acceptance Project, Marian Wright Edelman Institute, San Francisco State University. (English, Spanish & Chinese). <https://familyproject.sfsu.edu/publications>

Ryan C (2014) Generating a Revolution in Prevention, Wellness and Care for LGBT Children and Youth. *Temple Political & Civil Rights Law Review* 23: 331-344. <http://familyproject.sfsu.edu/publications>

Ryan C, Russell ST, Huebner D, et al. (2010) Family Acceptance in Adolescence and the Health of LGBT Young Adults. *J Child Adolescent Psychiatric Nursing* 23: 205-213.

Ryan C, Rees RA (2012) Supportive Families, Healthy Children - Helping Latter-day Saint Families with Lesbian, Gay, Bisexual & Transgender Children. San Francisco, CA: Family Acceptance Project, Marian Wright Edelman Institute, San Francisco State University.

Ryan C (Tammikuu 7, 2015) Parents don't have to choose between their faith and their LGBT kids. Washington Post. https://www.washingtonpost.com/national/religion/parents-dont-have-to-choose-between-their-faith-and-their-lgbt-kids-commentary/2015/01/07/e3ec4a9c-96bc-11e4-8385-866293322c2f_story.html?utm_term=.104c709be171

Ryan C (2019) Family Behaviors that Increase Your LGBTQ Child's Health & Well-Being [poster for multiple settings with guidance for use in English & Spanish]. San Francisco, CA: Family Acceptance Project, Marian Wright Edelman Institute, San Francisco State University. <https://familyproject.sfsu.edu/poster>

Ryan C (2019) Family Behaviors that Increase Your LGBTQ Child's Health & Well-Being – Version for Conservative Settings [poster for multiple settings with guidance for use in English & Spanish]. San Francisco, CA: Family Acceptance Project, Marian Wright Edelman Institute, San Francisco State University. <https://familyproject.sfsu.edu/poster>

Ryan C (2019) Family Behaviors that Increase Your LGBTQ Child's Risk for Serious Health & Mental Health Problems [poster for multiple settings with guidance for use in English & Spanish]. San Francisco, CA: Family Acceptance Project, Marian Wright Edelman Institute, San Francisco State University. <https://familyproject.sfsu.edu/poster>

Ryan C, Toomey RB, Diaz RM, Russell ST (2020) Parent-Initiated Sexual Orientation Change Efforts with LGBT Adolescents: Implications for Young Adult Mental Health and Adjustment. *Journal of Homosexuality* 67: 159-173.

Sammallahti L, Ingman P (2021) Eheytyksraportti 2020: Kyselyraportti seksuaalisen suuntautumisen- ja sukupuoli-identiteetin muutosyrkimyksistä Suomessa. Tampere: Taakasta voimavaraksi -hanke/Sateenkaarihdistys Malkus ry. <http://www.voimavaraksi.fi/wp-content/uploads/2021/02/Eheytyksraportti-TaaVo.pdf>

Suomen Psykiatriyhdistys (2021) Suomen Psykiatriyhdistyksen kannanotto eheytyshoitoihin. <https://www.psy.fi/blogit-ja-kannanotot/suomen-psykiatriyhdistyksen-kannanotto-ehytyshoitoihin.1313.blog>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus (2021) Sukupuolen moninaisuuden sanasto (12.3.2021). <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuoli/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Taavetti R, Alanko K, Hästbacka N, Lehtonen J, Palojärvi I (2020) Sateenkaareva nuoruus ja merkitykselliset ihmissuhteet. *Perhe ja läheissuhteet sateenkaaren alla*. Toim. Lahti A, Aarnio K, Moring A, Kerppola J. Helsinki: Gaudeamus, sivut 31–46.

Testa RL, Michaels MS, Bliss W, et al. (2017) Suicidal Ideation in Transgender People: Gender Minority Stress and Interpersonal Theory Factors. *J Abnormal Psychology* 126: 125-126.

THL (15 Maaliskuu, 2021). Tasa-arvosanasto. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto>

Toomey RB, Ryan C, Diaz RM, et al. (2010) Gender-Nonconforming Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Youth: School Victimization and Young Adult Psychosocial Adjustment. *Developmental Psychology* 46: 1580-1589.

Toomey RB, Ryan C, Diaz RM, et al. (2011) High School Gay–Straight Alliances (GSAs) and Young Adult Well-Being: An Examination of GSA Presence, Participation, and Perceived Effectiveness. *Applied Developmental Science* 15:175-185.

Uutispalvelu Duodecim (24 Helmikuu, 2017) Sukupuolineutraalit avioliittolait saattavat vähentää nuorten itsemurhayrityksiä. <https://www.duodecim.fi/2017/02/24/sukupuolineutraalit-avioliittolait-saattavat-vahentaa-nuorten-itsemurhayrityksia/>

Vanderpool HY, Levin JS (1990) Religion and medicine: How are they related? *J of Religion and Health* 29: 9-20.

Wilson K (2016) *A Letter to My Congregation, Second Edition – An evangelical pastor's path to embracing people who are gay, lesbian, bisexual, and transgender into the company of Jesus*. Canton, MI: Read the Spirit Books.

Tämä julkaisu perustuu amerikkalaisen psykiatriyhdistyksen julkaisuun Group for the Advancement of Psychiatry: Faith Communities and the Well-Being of lgbt Youth vuodelta 2020. Mukaan on liitetty tuoretta suomalaista tutkimustietoa sekä kirkon ja seurakuntien linjauksia ja toimintatapoja.

Julkaisun tarkoitus on edistää ymmärrystä sateenkaari-
nuorten hyvinvoinnista seurakunnissa ja muissa uskonyhteisöissä. Lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan uskonnolla ja lääketieteellä on paljon yhteistä. Molemmat voivat tarjota toivoa, tarkoitusta ja merkitystä elämään. Toiveena on, että julkaisu palvelee paitsi luterilaisia seurakuntia, myös muita uskonyhteisöjä, niiden piirissä toimivia kasvattajia ja luottamushenkilöitä, sekä nuorten vanhempia ja isovanhempia. Lasten ja nuorten tasapainoinen kasvu on yhteinen tehtävämme ja mahdollisuutemme.

SUOMEN
EV. LUT.
KIRKKO